

PEȘTERILE PALEOLITICE – SANCTUARE NATURALE?

DRD. IOANA BĂDOCAN

DR. ZOIA MAXIM

Odată cu apariția lui *homo sapiens*, în paleoliticul superior, apar și primele “opere de artă”, reprezentate prin simple linii, trasate cu degetele pe pereții peșterilor. În această perioadă se dezvoltă toate ramurile mari ale artei: desenul, pictura, gravura și sculptura.

Ocupațiile de bază în paleoliticul superior erau vânatul și pescuitul, îndeletniciri care determină apariția și diversificarea uneltelor și armelor. Tot în această perioadă este perfecționată prelucrarea osului (Milcu 1967, p. 197).

Cele mai vechi reprezentări figurative descoperite până acum sunt picturile rupestre din paleolitic, o veritabilă “religie a cavernelor” cum o definește A. Leroi – Gourhan în lucrarea sa “Les religions de la prehistoire” (Eliade 1981, p. 15). De ce religie? Pentru că semnele și desenele paleolitice aveau o funcție ritualică și o valoare simbolică. Reprezentările sunt diverse: obiceiuri ale vânatului, sexualitate, moarte, ființe supranaturale, anotimpuri. Picturile erau realizate în locurile cele mai îndepărtate de intrare, în grotte greu accesibile.

Una din aceste peșteri este cea de la *Lascaux*, Franța: desenele se găsesc în galeria inferioară, unde se ajunge prin intermediul unei scări de sfoară care coboară de-a lungul unui puț de 6,3 metri adâncime. Desenele, reprezentând animale sălbatice, singulare sau în turmă (unele străpunse de săgeți), oameni și arme,

datează din paleoliticul superior, civilizația aurignaciană (35.000 – 25.000 î.Ch.) (Lazarovici 2002, p. 11).

Una din imaginile de la Lascaux (fig. 1) reprezintă un bizon cu coarnele îndreptate spre un om care este pe punctul de a cădea pe spate. Bizonul este străpuns de o lance care îi provoacă o rană gravă (sunt redată intestinele care ies din burta animalului). Lângă om se găsește o pasăre pe o creangă. În anul 1950, cercetătorul rus H. Kiechner interpretează această scenă ca fiind o ședință șamanică. Pasărea era un simbol specific șamanismului siberian, având calitatea de spirit protector al sufletului în călătoria în lumea de dincolo. În opinia lui Kiechner, scena reprezintă o călătorie în lumea spiritelor menită să asigure succesul la vânătoare (Eliade 1981, p. 18).

Fig. 1

Faptul că sunt redată organele interne ale animalului ne conduce la concepția șamanică din India, Malaezia și Noua Guinee, potrivit căreia șamanul poate controla animalul dacă ajunge la esența vieții acestuia (sistem osos, intestine). Peșteri în care erau redată schelete de animale și organe interne s-au mai găsit atât în Franța cât și în Norvegia.

Faptul că aceste picturi rupestre aveau valoare magică, o dovedește și faptul că multe dintre aceste peșteri erau folosite exclusiv pentru ritualuri magico-religioase și sunt considerate de unii cercetători, adevărate sanctuare preistorice.

Cercetătorul A. Leroi Gourhan, scrie referindu-se la peștera Lascaux: "multe iluzii se spulberă; iluzii privind simplitatea acestor oameni, iluzii privind naivitatea lor, iluzii privind temeinicia comentariilor ce ne pot fi inspirate" (Strauss 2002, p. 161).

Reprezentarea animalelor sălbatice străpunse de săgeți făcea parte din magia de vânătoare și purta amprenta fie a unor ritualuri de celebrare, fie a unor inițieri a tinerilor novici. Uneori simplul acces la locul desfășurării ritualurilor era o adevărată provocare. Un exemplu de acest fel este grota de la Cabreret, care are aspectul unui veritabil labirint și necesită câteva ore pentru a fii străbătută.

Omul paleolitic a privit raportul său cu animalul într-o manieră mistică. De asemenea, după A. Leroi Gourhan se poate vorbi și de o polaritate feminin – masculin cu funcție centrală în arta paleolitică. De exemplu, imaginea bizonului, ca și rănil sale sunt reprezentarea femininului (este întâlnit în multe culturi ca simbol al bunăstării și prosperității), iar calul are o valoare masculină (Eliade 1981, p. 20). Reprezentarea unui cal a fost descoperită în țara noastră în Peștera Cuciulat din județul Sălaj.

O altă peșteră comparabilă cu cea de la Lascaux este peștera *Altamira* (fig. 2) din Spania. Se întinde pe o lungime de 270 metri și conține o serie de coridoare întortochiate și camere. Picturile sunt realizate pe plafonul peșterii și datează din perioada magdaleniană.

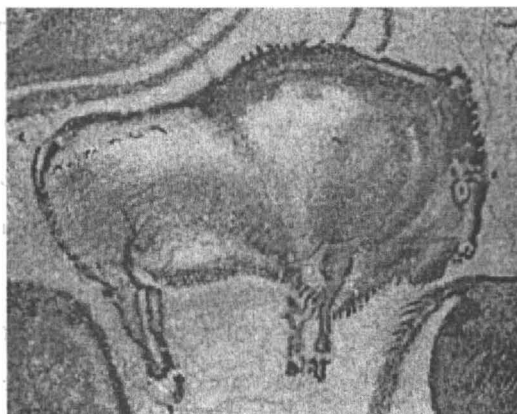

Fig. 2

Sunt reprezentate douăzeci și cinci animale, redat aproape în mărime naturală, în majoritate bizoni, în poziții diferite: unii culcați, alții stând în picioare sau galopând. Bizonii sunt redați în nuanțe de galben, roșu, brun și se întind pe o lungime de 14 m (Strauss 2002, p. 146).

O altă imagine cu valoare de simbol, des întâlnită în picturile rupestre, este cea a amprentelor mâinilor. Astfel de amprente apar pe pereții peșterilor din Paleoliticul Superior în mod constant, din jurul anului 20 000 și până în 10 000 î.Ch., de la sfârșitul *Gravettianului* și de-a lungul *Magdalenianului*.

Majoritatea mâinilor pictate în peșteri sunt mâini de femei. Palmele sunt reprezentate în pozitiv și negativ, în rânduri sau grupuri, izolate sau însoțite de alte imagini rupestre. Unele amprente de mâini se găsesc în asociație cu “pântecul însărcinat”, desemnând simbolul fertilității, altele sunt amplasate lângă animale sau diverse figuri geometrice.

În peștera *La Pileta*, lângă Gibraltar (Spania), palmele sunt pictate deasupra unor bovine și în asociere cu grupuri de linii paralele, majoritatea fiind duble și triple. Aceste reprezentări (13000-11000 î. Ch.) simbolizau “atingerea energetică a divinității” (Gimbutas 1989, p. 305).

Faptul că mâinile sunt adesea redată cu degetele răsfirate, parcă într-un gest de implorare, este interpretat ca un semn de doliu - poate la moartea unei căpetenii sau a unei rude apropiate.

La *Alibeg-Pescari*, aproape de malul Dunării, în defileul Porțile de Fier, s-a descoperit, în anul 1972, o peșteră cu picturi rupestre paleolitice. Picturile, executate cu argilă roșie, sunt grupate mai ales pe peretele de nord-est, care era mai bine luminat. S-au păstrat circa 400 de desene, printre care și câteva amprente de mâini și degete, de a căror studiere s-a ocupat dr. Cantemir Riscuția, specialist în antropologie. Aceste amprente pot fi considerate fie niște simple “semnături” realizate din dorința de a lăsa o urmă a trecerii prin peșteră, fie niște reprezentări cu valoare de simbol. Asemenea amprente (fig. 3) au fost descoperite și în peștera Gaura Chindiei, din județul Caraș-Severin, fiind asociate de unii cercetatori “simbolului solar”, alții însă consideră că o reprezintă pe Zeița Apotropaică (Gimbutas 1989, p. 81).

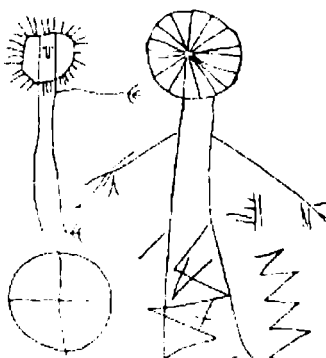

Fig. 3

O dată cu trecerea timpului apare o abstractizare a reprezentărilor, fără ca acestea să-și piardă valoarea de simbol. Diversele schematizări permit redarea mai clară a unor evenimente sau a unor imagini cu valoare magico-religioasă, mai ales

că apar numeroase asocieri de astfel de elemente. O asociere foarte răspândită, este cea dintre reprezentările umane și motivul solar. Puterea soarelui este asociată divinității în toate culturile lumii.

În arta rupestră schematică, există numeroase reprezentări solare umanizate, în diferite stadii de abstractizare. Un exemplu de acest fel sunt desenele descoperite în peștera Valcamonica din Italia (fig. 4,5).

Fig. 4

Soarele apare fie sub forma unui simplu disc, fie sub forma unui cerc cu raze și reprezintă sursa vieții și întruchiparea luminii diurne cu toate valențele ei spirituale. Faptul că apare reprezentat alături de imaginea bărbatului, ne conduce la ideea că soarele a căpătat o valență masculină încă din paleolitic.

Cercul cu un punct în mijloc (fig. 5), reprezintă ideograma principiului feminin în paleolitic și apare apoi în scrierea hieroglică (Evseev 1999, p. 20).

Fig. 5

BIBLIOGRAFIE

Chevalier - Gheerbrant 1994 - J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Dicționar de Simboluri*, Vol. I-III, ed. Artemis, București.

Eliade 1981 – Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, ed. Științifică și Enciclopedică, București.

Evseev 1999 – I. Euseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurile culturale*, ed. Amarcord, Timișoara.

Gimbutas 1989 - Marija Gimbutas, *The Language of the Goddess*, ed. Harper and Row.

Lazarovici 2002 - Ghe. Lazarovici, *Istoria veche a României*, curs.

Leroi-Gourhan 1983 – André Leroi-Gourhan, *Gestul și cuvântul*, ed. Meridiane, București.

Milcu 1967 - Șt. Milcu, *Introducere în Antropologie*, ed. Științifică, București.

Strauss 2002 – Christian Strauss, *Preistoria, o epocă misterioasă*, ed. Prietenii Cărții, București.

Cârciumaru 1987 – Marin Cârciumaru, *Mărturii ale artei rupestre preistorice în România*, București, Ed. Sport-Turism